

УДК 81'276.6:636=111

С. А. Вискушенко – аспірант кафедри англійської філології та перекладу імені Д. І. Квеселевича Навчально-наукового інституту іноземної філології Житомирського державного університету імені Івана Франка

Категорія дії в часі та просторі й засоби її вираження в англійській фаховій мові тваринництва

Роботу виконано на кафедрі англійської філології та перекладу ННІФ ЖДУ ім. І. Франка

Стаття присвячена аналізу проблеми категоризації. Зроблено спробу проаналізувати категорію дії англійської фахової мови тваринництва.

Ключові слова: категорія, категоризація.

Выскушенко С. А. Категория действия и способы ее выражения в английском языке для специальных целей животноводства. Стаття присвячена аналізу проблеми категоризації. Сделано попытку проаналізувати категорію действия англійського языка для специальных целей животноводства.

Ключевые слова: категория, категоризация.

Vyskushenko S. A. The Category of Deed Based on the Material of English Stock-raising Language for Special Purposes. The given article treats the problem of the categorization. The author makes an attempt to analyze the category of deed in languages for special purposes.

Key words: category, categorization.

Постановка наукової проблеми та її значення. Одна з актуальних проблем сучасного термінознавства – дослідження когнітивних аспектів терміносистем різних фахових мов. Особливою проблемою є процес категоризації. Ґрунтовній розробці проблеми категоризації присвячена велика кількість лінгвістичної літератури (М. М. Болдирев, М. М. Володіна, Л. В. Івіна, О. С. Кубрякова, В. М. Лейчик, А. М. Приходько, О. О. Селіванова, Й. А. Стернін, З. Д. Попова, В. Ф. Новодранова та ін.). Аналіз різних категорій уможливує реконструювання знань специфіки інтелекту вченого-тваринника, що, у свою чергу, дає змогу вивчати закономірності формування термінів.

Таким чином, можна припустити, що, відтворюючи базові категорії англійської фахової мови тваринництва за допомогою мовних засобів, які об'єктивують ці категорії, ми відновлюємо мисленневу свідомість спеціалістів-тваринників. Саме тому аналіз проблеми категоризації англійської фахової мови тваринництва є вкрай **актуальним**.

Метою цієї статті є комплексне дослідження особливостей репрезентації категорії дії в англійській фаховій мові тваринництва.

Завдання цього дослідження полягає у вивченні та узагальненні проблеми категоризації фахових мов, включаючи й англійську фахову мову тваринництва, виявлення складу та структури категорії дії.

Таким чином, цілком логічно, на нашу думку, розпочати із фундаментальних понять у контексті поданої проблеми, а саме – з понять *категорія* та *категоризація*. У нашій роботі ми апелюватимемо до визначення запропонованого в “Кратком словаре когнитивных терминов” [4, 45–46]. За визначенням авторів словника, “категорія – одна з пізнавальних форм мислення людини, яка дає змогу узагальнювати її досвід і здійснювати його класифікацію”. У межах запропонованого визначення категорія розглядається як продукт нашої свідомості, результат узагальнення індивідом його ментального досвіду, який накопичується під час пізнання навколишнього середовища.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Під *категоризацією* традиційно розуміють процес підведення явищ дійсності та думок людини під найбільш загальні поняття, які називають категоріями [8, 79]. Тобто це процес осмислення об'єктів і явищ дійсності у рамках категорій – узагальнених понять. Причому варто звернути увагу, що

свідомість людини, осягаючи дійсність, відносить окремі її фрагменти до певних розрядів, категорій, устанавлюючи загальні риси з іншими фрагментами та виділяючи особливі риси, які відрізняють цю категорію від інших [6, 127]. Категоризація корелює із процесом систематизування шляхом операції порівняння, зіставлення, ідентифікації, ототожнювання, ієрархізації тощо [4, 42].

Крім того, підкреслимо, як наголошує М. М. Болдирев, наразі існує три базові підходи щодо питання формування категорій та їхнього представлення в свідомості людини, а саме: 1) класичний чи традиційний; 2) теорія Л. Вітгенштейна; 3) теорія прототипів [2, 68–73]. У нашому дослідженні ми спираємось на теорію прототипів. Суть цієї концепції полягає в тому, що людина у процесі виділення категорії керується простими, звичайними для неї уявленнями про єдність і цілісність категорії на базі об'єднання подоби її членів. Один із таких членів може мати особливе становище, бути взірцевим зразком свого класу, тобто найбільш вдало відповідати уявленню про суть об'єднання і його прототипи, навколо якого групуються інші члени категорії. Цілісність категорії визначається рівнянням її членів на кращий зразок – *прототип*, що концентрує в собі максимально очевидні ознаки [цит. за: 7, 20].

Різні наукові дисципліни відрізняються своєрідним набором категорій, які базуються на онтологічних категоріях як найбільш абстрактних величинах, які є невід'ємними характеристиками дійсності і відображають її найбільш загальні властивості та зв'язки [8, 78–79].

Слід зазначити, що вже на початку термінознавчої науки було прийнято виділяти чотири основні категорії: 1) предметів; 2) процесів (явищ); 3) властивостей; 4) величин. Ці категорії вважаються найважливішими, центральними категоріями в ментальному просторі професійної діяльності. На сучасному етапі розвитку термінознавства розглядаються додаткові категорії, запропоновані Т. Л. Канделакі, а саме: 1) станів; 2) режимів; 3) одиниць виміру; 4) наук (і галузей); 5) професій (та занять) [3, 26–34].

Отже, в межах запропонованої концепції для виявлення специфіки терміносистеми англійської фахової мови тваринництва нам убачається можливим перейти безпосередньо до аналізу репрезентації категорії об'єкта в англійській фаховій мові тваринництва.

Передусім необхідно зазначити, що категорія *дії* є стрижневою категорією для будь-якого виду професійної діяльності, і тваринництво не є винятком. Таким чином, під дією ми розуміємо певний прояв фізичної чи мисленнєвої активності, яка зумовлюється певними часовими та просторовими рамками.

Ураховуючи той факт, що всі дієслова розподіляються в рамках тріади: дія–процес–стан, слід констатувати той факт, що всі категорії дії англійської фахової мови тваринництва діляться на три базові блоки, підкатегорії [5, 23].

Слід додати, що в терміносистемі англійської фахової мови тваринництва основним носієм категорії дії є дієслово (V), оскільки воно дає змогу передати динамізм/розвиток і функціональність значення (певної події). Як приклади можна навести такі одиниці, як *to tend* – пасти, *to fleece* – стригти овець, *to pen* – заганяти в загін (худобу).

З огляду на вищезазначене потрібно звернути увагу на той факт, що О. В. Бекішева розробила критерії виділення дієслів-термінів, які, на нашу думку, є досить вдалими: 1) відображення дієсловом фахового (спеціального) динамічного наукового концепту (тваринництва); 2) фіксація дієслова в термінологічних словниках (сільського господарства); 3) дефінітивність; 4) частотність; 5) входження в певне термінотвірне гніздо; 6) приналежність до наукового функціонального стилю; 7) визнання спеціалістом-користувачем термінологічності цього дієслова [1, 12].

Підкатегорія “власне дія” показує фізичний вплив тваринника на об'єкт (тварину чи артефакт: інструмент, апарат). Фізичний вплив тваринника на об'єкт є невід'ємним складником як процесу розведення сільськогосподарських тварин, так і процесу виробництва продуктів тваринництва, наприклад, *to milk* – “доїти”, масажувати (самця птиці під час штучного запліднення), *to pasteurize* – пастеризувати, *to filtrate* – фільтрувати. Крім того, підкатегорія представляє рух у просторі. Рух тваринника/тварини майже завжди упорядкований і має спрямований характер, наприклад, *to tend* – гнати отару, *to round* – зганяти череду, *to pen* – заганяти в загін, *to jump* – перестрибувати, *to kick* – брикатися.

Підкатегорія “процеси” показує такі зміни, характерною рисою яких є розвиток у часі та тривалість протікання, наприклад, *acclimatization* – акліматизація, *lactation* – виділення молока, *fattening* – відгодівля, *weaning* – відлучення тварини від материнського молока.

Підкатегорія “стан” представляє різновид процесу, який характеризується відносною статичністю. В проаналізованому фактичному матеріалі виявлено, що до категорії стану належать хвороби тварин, а також фізіологічні стани, наприклад *gestation* – вагітність.

За результатами наших досліджень, підкатегорії “процесу” та “стану” англійської фахової мови тваринництва зазвичай виражаються іменниками (N), які надають значення предметності, відносною статичності. Водночас в основі морфологічного способу вираження цих субкатегорій лежить використання суфіксів *-tion*, *-ing*, які мають процесуальне значення. Крім того, в англійській фаховій мові тваринництва виявлено терміни із суфіксами, які одночасно відображають дві категоріальні ознаки, а саме – процес і його результат. Так, наприклад, термін *fertilizing* може означати як патофізіологічний процес, який характеризується браком живлення органа тварини, так і результат цього процесу – “недорозвиненість органа”. Однією з найважливіших специфічних ознак категорії процесу англійської фахової мови тваринництва є також наявність термінів, які означають не тільки процес, а й характер або умови його протікання, наприклад, *stable fattening* – станкова відгодівля, *calking* – підковування коней на зиму.

Отже, можемо зробити **висновки**, що однією з найважливіших специфічних ознак цієї категорії є те, що її можна зобразити у вигляді ієрархічної структури з декількома рівнями.

Перспективу подальших розвідок убачаємо в необхідності впорядкування та уніфікації англійської фахової мови тваринництва. Як бачимо, завдяки реконструкції категорій ми виявляємо, як і яким чином спеціаліст-тваринник трансформує та перетворює знання, тобто відновлюємо його мисленнєву свідомість. Звідси й виникає можливість подальшого дослідження фахових мов, а саме питання категоризації, адже деякі проблеми є відкритими і потребують глибшого вивчення та вироблення єдиної теорії.

Література

1. Бекишева Е. В. Формы языковой репрезентации гносеологических категорий в клинической терминологии : автореф. дис. ... д-ра филол. наук : 10.02.19 / Москов. ин-т языкознания РАН / Е. В. Бекишева. – М., 2007. – 48 с.
2. Болдырев Н. Н. Когнитивная семантика : курс лекций по английской филологии. – Тамбов : Изд-во Тамбов. ун-та, 2001. – Изд. 2-е, стер. – 123 с.
3. Канделаки Т. Л. Семантика и мотивированность терминов. – М. : Наука, 1977. – 167 с.
4. Кубрякова Е. С., Демьянков В. З., Панкрат Ю. Г., Лузина Л. Г. Краткий словарь когнитивных терминов. – М. : Изд-во МГУ, 1996. – 245 с.
5. Маслова Н. А. Полевая структура категории действия в именном словообразовании русского и немецкого языков // Языковая семантика и образ мира : сб. ст. – Т. 2. – Казань : Изд-во КГУ, 1997. – С. 23–25.
6. Попова З. Д. Когнитивная лингвистика / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – М. : АСТ : Восток-Запад, 2007. – 314 с.
7. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. – Запоріжжя : Прем'єр, 2008. – 332 с.
8. Татаринев В. А. Общее терминоведение : энцикл. слов. – М. : Б. и., 2006. – 528 с.

Статтю подано до редколегії
30.03.2009 р.